

IRODALOM

FOLYÓIRATCIKKEK

GOLDSTEIN, J. R. – SCHLAG, W.: *Longer life and population growth*. (Hosszabb élet és a népességnövekedés.) *Population and Development Review*, 1999/4. 741–747. p.

A szerzők állandó, zéró növekedésű népesség mellett vizsgálják az élettartam kitolódásának a népességszám alakulására gyakorolt hatását. Ilyen esetben érvényes a $K = Be$ egyenlőség, ahol K a népességszám, e a születéskor várható átlagos élettartam és B a születések évenkénti száma. Azaz a várható élettartamban bekövetkező bármely változás, amennyiben a születések száma nem változik, az előbbi arányában módosítja a népesség számát. Ugyanakkor azt is látnunk kell, hogy amennyiben a várható élettartam és az átlagos szülési kor hányadosa állandó marad, úgy a várható élettartam növekedésével nem jár együtt a népességszám növekedése. A szerzők ezt a helyzetet az életciklus kinyúlásának (stretching) nevezik, és ezzel számolva készítenek scénáriót.

Alacsony halandóságú országokban (Egyesült Államok, Japán, Svédország) 1975 és 1995 között vizsgálva a népmozgalom alakulását azt lehetett kimutatni, hogy a nők születéskor várható átlagos élettartamának növekedésével együtt nőtt az első gyermeküket szülő nők életkora, valamint a szülőképes korú női népesség átlagos életkora. A reprodukív életszakasz későbbi bekövetkezése inkább a viselkedési szokás megváltozását, mint biológiai változást követ, mivel a menstruáció a XX. században fokozatosan egyre korábbi években jelentkezett.

A népességlőrejelzések általában a várható élettartam növekedésével számolnak. Ha 2065-re a születéskor várható átlagos élettartam (mindkét nemet tekintve) 86 évre emelkedik, úgy a szülőképes korú nők átlagos életkora a jelenlegi 26 évről 30 évre emelkedhet. Összefoglalva a szerzők úgy látják, hogy a pótlási szinten mozgó országokban indokolatlan az élettartam növekedésével együtt automatikusan népességnövekedéssel is számolni. Ami a Föld egészét illeti, a XXI. század végére várhatóan megáll a népességnövekedés.

Sz. K.

LEE, D.: *Long-term population projections and the US Social Security System*. (Hosszú távú népesség-előreszámítások és az Egyesült Államok Társadalombiztosítási Rendszere.) *Population and Development Review*, 2000/1. 137–143. p.

Általános nézet az Egyesült Államokban, hogy a népesség öregedése a társadalombiztosítási rendszer pénzügyi kríziséhez, és így a szövetségi költségvetés nehézségeihez fog vezetni. A baby-boom időszakában születettek nyugdíjba menetele azt eredményezi, hogy 2014 után a társadalombiztosítás kiadásai meghaladják a bevételeket. 2022-ben már a kamatokkal növelt bevételek is elmaradnak a kiadások mögött, s ettől az évtől kezdődően a Társadalombiztosítási Alap is csökken már, s 2034-re elfogynak az Alap pénzeszközei, feltéve, ha a társadalombiztosítási politika addig az időpontig változatlan formában működik.

Fenti képet a társadalombiztosítási szakértők szokásos hosszú távú előrejelzései rajzolták meg, és mint az Alap kezelői számára készített jelentés került nyilvánosságra. A jelentést követően a társadalom szinte minden rétegét érintő vita alakult ki a helyzetről és a lehetséges megoldásokról. Kitént, hogy más fejlett országokban e kérdés sokkal aggasztóbb, annak

ellenére, hogy ott e kérdés nincs az érdeklődés középpontjában. Hogy a fejlett országokban súlyosabb a helyzet, az több tényező eredménye. Egyrészt ezekben az országokban jóval magasabb a nyugdíj aránya a jövedelemhez mérten, korábban mennek el nyugdíjba, alacsonyabb a termékenység és magasabb a várható élettartam (a kelet-európai országok kivételével), mint az USA-ban.

A társadalombiztosítási szakértők előrejelzéseinek megalapozottságát segíti egy bizottság (Technical Panel on Assumptions and Methods), amelyet az előrejelzés feltételeire és módszereire tesz javaslatot. A jelen időszakban dolgozó bizottság feladata ennél szélesebb volt, mivel arra is javaslatot tehettek, miként lehet elkerülni az Alap pénzügyi ellehetetlenülését. E szakértői jelentés magasabban állapította meg az Alap pénzügyi kiegyensúlyozásához szükséges befizetés-emelést, mint amit korábban az Alap kezelői kialakítottak. E magasabb szintű pénzügyi hozzájárulás szükségességét a jövőbeni demográfiai történések eltérő megítélése okozza.

Az alapkezelők és a Panel a termékenység (1,9 teljes termékenységi arány) és a bevándorlás (évi 900 000 bevándorló) jövőbeni alakulását illetően egyetértettek, megjegyezve, hogy a bevándorlás nagymértékben befolyásolható a bevándorlási politikával. A jelentős vita a jövőben halandóság megítélésében bontakozott ki. A mindkét nemre számított születéskor várható átlagos élettartam 1998-ban az USA-ban 76,7 év, s az alapkezelők jelentése szerint a 2075 körül értéke 81,8 év lesz. A Panel véleménye szerint ennél várhatóan 3,7 évvel lesz magasabb e mutató értéke. E véleményük kialakításakor figyelembe vették a halandóság nemzetközi irányzatait, az USA történeti halandósági trendjeit és az öregedés orvosi biológiai korlátait.

Összességben a két testület előrejelzési feltételezéseinek eltérése a Társadalombiztosítási Alap fenntarthatóságához szükséges társadalombiztosítási befizetések eltérő emelésében mutatkozik meg. Míg az Alap javaslata 2,07 százalékpontos járulékemelésre vonatkozott, addig a Panel javaslat 2,6 százalékpont volt. Egyetértettek abban, hogy az előrejelzés bizonytalansága jelentősebb, mint a két előrejelzés alapján a hozzájárulás mértékében lévő eltérés.

M. Á.

PARANT, A.: *Longévité : la panne?* (A hosszú élet a természet hibája lenne?) *Futuribles*, 1999/224. 55–59. p.

A szerző abból a feltételezésből indul ki, hogy az elkövetkező félszázadban a világon mindenhol kitolódik az életkor és növekvőben lesz az idős lakosság. Megállapítja, hogy eljött az idő, amikor az ember végre leélheti „egész életét”. Ez az ún. hosszú élet forradalma” kifejezés ma igen divatos kifejezés, mely egyes kutatók szerint az emberi nem maximális élettartamát, mások szerint pedig egy adott évben született és figyelemmel kísért egyének átlagéletkorát jelenti. A cikk írójának véleménye szerint a hosszú élet forradalma nem más, mint az elhalálozások meghosszabbítására tett erőfeszítések forradalma.

Franciaországban az első ilyen gyökeres fordulat a XVIII. század második felében következett be, ami az alapszükségletek és a higiénia fejlődésének volt köszönhető és ezáltal az addigi 30 éves átlagéletkor nagymértékben kitolódott.

A II. világháború utáni időszakban, de különösen az 1950-es években az antibiotikumok elterjedése és a születési körülményekkel foglalkozó orvostudomány fejlődése lényegesen hozzájárult a gyermekhalandóság csökkenéséhez. A szív- és érrendszeri terápia magasabb szintre emelkedése a felnőtt és időskorúak életkorát hosszabbította meg.

A harmadik fontos fejlődési változás 1990-ben kezdődött a civilizációs betegségek visszaszorítására és a rákbetegségek terjedésének megakadályozására tett erőfeszítésekkel, ami számottevően csökkentette a felnőttek korai elhalálózását.

Az élethez szorosan hozzá tartozó betegségek, amelyek egyénenként és társadalmi csoportonként változóak, szükségessé teszik, hogy a jövőben különös figyelmet fordítsunk:

- a szegénységre, amely hatással van az egészségre, és még sokáig fogja a lakosság egy részét érinteni;
- a betegségek megelőzésére és az egészségkárosító mérgező anyagok használatának kiküszöbölésére;
- a nagyvárosok levegőjének tisztaságára és a különböző vízszennyezések megakadályozására;
- a technikai fejlődéssel együttjáró káros életmódváltozásokra.

Sz. E.

DUCHENE, J. – WANNER, P.: *Uncertainty in demographic projections and its consequences for the user.* (A népességelőszámítások bizonytalansága és ennek következményei a felhasználók számára.) Statistical Journal of the United Nations ECE, 1999/4. 267–279. p.

A népesség vonatkozásában a jövő, természeténél fogva, bizonytalan: lévén, hogy döntéshozatalra képes emberekről van szó, az eddig tapasztalt trendek megfordulhatnak és nem várt jelenségek következhetnek be. A kutatók jobbára hipotéziseket állítanak fel a népesség jövőbeni alakulásáról, de az előszámítás semmilyen konfidencia intervalluma sem lehet abszolút értelemben helytálló. Következésképpen az előszámításokat óvatosan kell felhasználni, hogy elkerüljék a helytelen politikai intézkedéseket vagy téves tervezési döntéseket.

Az előrejelzések hibája adódhat a jelen és a múlt elégtelen ismeretéből, valamint a jövőbeni népesedési folyamatok érzékelésének/felismerésének hiányából. A jelen elégtelen ismeretét vizsgálva a szerzők az adatok minőségét, azok előállításának késedelmét és a népesedést alakító társadalmi-gazdasági, kulturális, egészségügyi vonatkozásokat említik. Ami az extrapolációhoz szükséges visszatekintő idősorokat illeti, itt azok megszakadása okozhat gondot (lásd meghatározások, osztályozások módosulása, adatforrások megszűnése). A tendenciák jövőbeni megfordulását új betegségek fellépése, az egészségügy fejlődése, új társadalmi normák kialakulása, a családjog módosulása és a nemzetközi vándorlás új formái eredményezhetik. Utóbbiakra a szerzők példaként az oroszországi politikai és társadalmi változásokat, valamint Izrael bevándorlási politikáját említik.

A népességszám országos szinten általában viszonylag nagy biztonsággal előre jelezhető, ami kisebb területi egységekről már nem mondható el. Az előre jelzett és a megvalósult népességszám közti különbség *Schéle* szerint az utóbbi négyzetgyökével arányos.

A népesség összetételének előrejelzésénél a korábban született kohorszokra vonatkozóan legfeljebb a megfigyelés hibái, valamint ezen népesség halandóságának és térbeli mobilitásának előrejelzési nehézsége jelent problémát. Az előrejelzés elkészítése után születetteknél a legnagyobb bizonytalanságot a szülőképes korú nők termékenységre vonatkozóan felállított hipotézis jelenti.

Az előszámítás készítésekor különböző módszerekkel lehet számszerűsíteni annak bizonytalanságát: 1. többféle scenárió készítése, 2. a konfidencia intervallumnak a hiba expost elemzésén alapuló meghatározása, 3. szakértői értékeléseken alapuló valószínűségi előszámítások. Ami a többféle (alacsony, közepes, magas) scenárió készítését illeti, ebből

a tervezők csak egyet fognak figyelembe venni, és az előrejelzés egészének bizonytalanságát ily módon figyelmen kívül hagyják. A harmadikként említett eljárásoknak megvan az az előnye, hogy a felhasználók tudatában vannak az előrejelzés szubjektív voltának, és nem bíznak túlságosan benne.

A helytelen előreszámítás-választás költséges következményekkel járhat, amivel a felhasználóknak számolniuk kell, értve ezalatt a pénzügyi következményeket is. A költség-haszon elemzés hozzásegíthet a jobb politikai vagy szociális intézkedések meghozatalához. A felhasználók (közgazdászok, orvosok stb.) támaszkodhatnak a bizonytalan helyzetben való döntéshozatalra kidolgozott módszerekre. Általános elv, hogy a hosszú távú előrejelzéseket ajánlatos ötvenként felülvizsgálni.

Sz. K.

HEYER, É. – CAZES, M. H.: *Les „enfants utiles”. – Une mesure démographique pour la génétique des populations.* („Hasznos gyermekek”. – Demográfiai mérési módszer a népesség genetikájáról.) *Population*, 1999/4–5. 677–691. p.

A népszámlálási adatok magukban foglalják az adott felmérési időben élő egyéneket az újszülöttől az agastyánig, amelyet általában egy kor szerinti piramissal szokás ábrázolni. A demográfusok számára azonban a népességi előrejelzések elkészítéséhez az is fontos, hogy a demográfiai adatok mérlegelhetők legyenek abból a szempontból is, hogy a felnőtt kort elért gyermekek közül hányan képesek hozzájárulni a következő generáció megteremtéséhez. Ahhoz, hogy generációk folytonosság ne szakadjon meg, szükséges legalább egy gyermek és az hogy, ne maradjon terméketlen. Ezt a „hasznos gyermek” fogalmával határozzák meg a szerzők. Ha a gyermekek túl korán halnak meg, ha egyedülállóak maradnak, vagy olyan messzire emigrálnak, hogy már nem számítanak bele az adott lakosság felmérésébe, akkor az új nemzedékhez való hozzájárulásuk nem vehető figyelembe. A tanulmány részletesen ismerteti azokat a demográfiai becslési módszereket, amelyeknél a genetikai kutatások eddig elért eredményeit, pl. a vérrokonság növekedését, vagy a gének megismétlődésének változatosságát a rendelkezésre álló információk függvényében figyelembe veszik.

Sz. E.

PENEV, G.: *Yugoslavia on the demographic map of Europe.* (Jugoszlávia Európa demográfiai térképén.) *Yugoslav Survey*, 1999/4. 3–22. p.

A szerző az 1990 és 1997 közötti évek jugoszláv népmozgalmáról számol be és ad nemzetközi összehasonlítást. Utóbbit 39 európai ország adatait tartalmazó egész oldalas táblák és azok szöveges értékelése jelenti. (1997 után demográfiai adatok Jugoszláviáról nem állnak rendelkezésre, legalábbis megbízhatóak nem.) A vizsgált időszakban Jugoszlávia népessége 2,4 százalékkal nőtt, ami meghaladja a dél-európai országok átlagát. A népességnövekedés Montenegró és Koszovó területén ennél nagyobb volt: 5,9, illetve 13,7 százalék.

Az élveszületések száma és a születési arány az 1990-es években csökkenő tendenciát mutatott, ami megfelel az általános európai trendnek. Az 1997. évi 12, 4 ezrelék a világháború utáni legalacsonyabb érték volt az országban. A teljes termékenységi arány ugyancsak csökkent és 1997-ben 1,76-ra esett vissza, ami még mindig magasabb, mint az európai átlag. A Vajdaságra ennél alacsonyabb (1,59), Koszovóra ennél magasabb (3,37)

érték volt jellemző. A gyermekvállalási kedv csökkenésének hátterében a megkésett demográfiai átmenet és a gazdasági helyzet romlása áll.

A halálozások száma és a halandósági arány az 1990-es években növekvő tendenciát mutatott, szemben a nyugat-európai országokban általában javuló helyzettel. 1997-ben a halálozási arány 10,6 ezrelékre emelkedett, ami az utóbbi négy évtized legmagasabb ilyen értéke. A Vajdaságra ennél magasabb (14,5), Koszovóra viszont igen alacsony (3,9) érték volt jellemző.

1990 és 1997 között az ezer élveszületésre jutó csecsemőhalálozás 22,8-ról 14,3-re csökkent az országban, ami még mindig jóval magasabb, mint az európai átlag, viszont kedvezőbb, mint több volt szocialista országban. Vajdaságban a csecsemőhalandóság alacsonyabb (12,2), Koszovóban magasabb (18,2) volt, mint az országos átlag, bár az utóbbi régióban is sokat javult a helyzet.

1997-ben a születéskor várható átlagos élettartam a férfiaknál 69,9, míg a nőknél 74,8 év volt. Az előbbi egy, az utóbbi négy évvel marad el az európai átlagtól, és a volt szocialista országok értékeihez áll közel.

A korábbi Jugoszlávia szétesése nagymértékű és erőszakos külső vándorlással járt együtt, ami etnikai jellegű volt. A folyamatot 1989 és 1991 között a Horvátországban majd Bosznia-Hercegovinában folyó háború váltotta ki, és becslések szerint több, mint ötmillió menekültet és kitelepítettet érintett. Ebből közel egymillió, főként szerb személy vándorolt be/át Jugoszláviába. Ugyanekkor Szerbiából muszlimok és horvátok, a Vajdaságból magyarok, Koszovóból pedig albánok vándoroltak el. Jugoszlávia NATO általi bombázását és a KFOR erők bevonulását követően a szerbek kivonulása és az albánok visszatérése indult meg Koszovóba. Utóbbiak Macedóniából és Albániából is érkeztek. Ez idő tájt főként gazdasági okokból 100–300 ezer ember vándorolt ki Jugoszláviából. Utóbbi 1992-től és főként az Európai Unió országaiban a bevándorlás feltételeinek szigorítását váltotta ki.

Sz. K.

ZBARSKAJA, I. A.: *Demograficheskaja situacija v Rossii na poroge XXI veka i neobhodimost' perepisi naselenija*. (Az orosz demográfiai helyzet a 21. század küszöbén és a népszámlálás szükségessége.) Voprosy Statistiki, 2000/4. 5–8.

A Statisztikai Bizottság Demográfiai és Népszámlálási főosztályának vezetője ismertette az 1999. évi demográfiai fejlődésről készült felmérés főbb adatait és ténymegállapításait. 2000 elejére az orosz lakosság száma 145,6 millióra tehető. Az 1992 óta állandósult létszámfogyás során már 5,8 millióval csökkent a lakosság száma, és 1999-ben 930 ezer fővel halálozási csúcs következett be a korábbi 750–850 ezerhez képest.

A közvélemény az elhúzódó társadalmi-gazdasági krízis velejárójaként értékeli a születések számának katasztrofális visszaesését. A csökkenési folyamat már több mint 100 éve megfigyelhető. 1994-ben a 18–44 év közötti nők körében végzett mikrocenzusban mindössze 3% tervezett három vagy több gyermeket. A többség nem, vagy csak egy gyermeket (41%). 1999-ben Dagesztán és Ingusföld kivételével a többi 20 orosz régióban jóval a természetes reprodukción alá csökkent a születések száma.

Az 1995–98-as években általában nőtt az életkor hossza, az 1999-es adatok azonban azt mutatják, hogy a férfiaknál 60 év alá, a nőknél 71,7-re esett vissza az élettartam. A férfiak és a nők közötti élettartam különbség kétszer nagyobb, mint a fejlett országokban. Sajnos a 2000. januári tények is a tavalyi csökkenő tendenciát tükrözik, ami azért is aggasztó, mert a sokéves tapasztalatok szerint az év elejei adatok általában a többi hónapokra is meghatározóak. Az Orosz Föderációban a nők száma megközelítőleg 35 éve meghaladja a

férfiakét, jelenleg 1000 férfira 1133 nő jut, idősebb korban ez az arány még inkább eltoldódik a nők javára.

Oroszország lakossága a statisztikai nyilvántartások szerint előregedett (7%-ot meghaladó a 65 éven felüliek száma). A '90-es évek elejétől mind jelentősebb demográfiai hatást fejt ki a migráció. Az 1992–99-es időszak alatt a FÁK Országokon kívüli tagállamaiból és a balti országokból Oroszországba bevándorolt lakosság felerészben kompenzálta a természetes népességsökkenést. A migrációs folyamatokban is érezhetők a gazdasági-pénzügyi krízisek, 1998 augusztusa után erőteljesen megnőtt a kivándorlók száma.

A migrációs prognózisokat, s a demográfiai előrejelzéseket a '90-es évektől felváltotta a „forgatókönyv-módszer”, ami leginkább alkalmas eszköz az elhúzódó krízis vizsgálatára. A 2016-ig szóló legutóbbi prognózis szerint a születések számában a nyugat-európai modellhez való közelítést feltételezik. Az Állami Statisztikai Bizottságot gyakran bírálják pesszimista prognózisaiért, holott ez a realitásokhoz képest – a szerző szerint – optimista jövőkép. Úgy véli, hogy a demográfiai prognózisok megvitatására egy állandó Tanácsadó Bizottság működésére lenne szükség Hollandiához hasonlóan. A statisztikai szakma mindmáig adósa olyan publikációknak, amelyekben a társadalmi-gazdasági kérdések és a demográfiai változások összefüggéseit vizsgálnák. A következő népszámlálás adatai valószínűleg elősegítik majd az ilyen típusú átfogó elemzések készítését is.

B. J.

Perepis' naselenija Rossii 2002 goda i analiz sovremennykh demograficheskikh processov.
(A 2002. évi oroszországi népszámlálás és a modern demográfiai folyamatok.) Voprosy Statistiki, 2000/4. 3–5. p.

Az Orosz Tudományos Akadémia Demográfiai szekciójának 2000. március 20-i kibővített ülésén Sokolin V. L. az Állami Statisztikai Bizottság elnöke megnyitó beszédében hangsúlyozta, hogy a legutóbbi 1989. évi népszámlálást követően, már 1994-ben kormányhatározat született a 2002. évi népszámlálás előkészítésének megkezdéséről. 1995-ben a statisztikusok össz-oroszországi tanácskozása napirendjén már szerepelt a népszámlálási program. Az új helyzetet elemezve megállapították, hogy a közigazgatásban új résztvevők léptek színre (pl. az Orosz Föderáció vezetése), valamint hogy a szerény pénzügyi helyzet nem teszi lehetővé, az elvárásoknak megfelelő, és a tudományos igényeket is kielégítő népszámlálást. 1997-ben a kísérleti jelleggel végzett mikrocenzus igazolta, hogy a számlálásra fordított költségek 2/3-át az adatok minőségellenőrzése emésztí fel. A pénzügyi korlátok ugyanakkor egyértelművé tették, hogy a népszámlálást hagyományos módon – a lakosság közvetlen kérdezőbiztossal történő felkeresésével, és egy a tervezettnél rövidebb kérdőívvel lehet csak megvalósítani. A próbaösszeírás során nyilvánvalóvá vált, hogy a népszámlálásról törvényt kell alkotni, nem elegendő a korábban bevált rendeletekkel manőverezni. Kiderült ugyanis, hogy az Orosz Alkotmány e tekintetben nem is tenné lehetővé a népszámlálást, mivel 24. cikkelye arról szól, hogy az egyes személyek életével kapcsolatos adatgyűjtések csak azok hozzájárulásával végezhetők. 1998-ban már több fórumot is megjárta a törvénytervezet, amikor az Állami Statisztikai Bizottság a soron következő népszámlálás időpontját illetően halasztási kérelemmel fordult a Kormányhoz. Putyin 1999. szeptember 22-én írta alá a 2002 októberére kiírt népszámlálási határozatot. A népszámlálást általában nemcsak egy nagyszabású statisztikai műveletként, hanem fontos politikai akcióként tartják számon a szovjet utódállamok, a balti és a FÁK-országok vezetői is. A szakember számára egyértelmű dolgokat ugyanakkor a laikusnak nem is olyan egyszerű elmagyarázni. Ezért nagyon fontos, hogy a tömegtájékoztatásban részt vevők (az újságírók, a

tudósok) meg tudják értetni a közvéleménnyel a népszámlálás jelentőségét. A Belorussziában, Kirgíziában, Kazahsztánban és Azerbajdzsánban nemrég lezajlott népszámlálások mellett más külföldi országok, pl. az USA tapasztalatai is azt jelzik, hogy a népszámlálást megelőző, egyes rétegekhez külön címzett reklám-kampányok minőségileg nagyban javítják a népszámlálás eredményességét.

Az orosz törvénytervezet még a Duma döntésére vár. Bonyolult és bizonytalan a helyzet, mert a kormányzói testület mintegy egyharmada támogatja, de sokan más kérdésektől – főleg pénzügyi jellegűektől – teszik függővé támogatásukat. A népszámlálásról szóló törvényt és végrehajtásának pénzügyi fedezetét egyszerre kell kiharcolni a Szövetségi Tanácsban, különben kudarcra lesz ítélve minden eddigi törekvés. A módszereket tekintve lehet ugyan szakmai vitákat folytatni, de mindez értelmét veszíti, ha megfelelő törvény híján meghiúsul maga a népszámlálás.

B. J.

CALOT, G. – SARDON, J. P.: *Vieillessement démographique et protection sociale*. (A lakosság elöregedése és ennek hatása a szociális hálóra.) *Futuribles*, 1999/244. 19–45. p.

A cikk írói megkísérlik előrebecsülni az elöregedés nagyságát hét uniós tagállamban (Németország, Spanyolország, Franciaország, Írország, Olaszország, Nagy-Britannia, Svédország) és az egész Európai Unióban 2050-ben. Ehhez két mutatót használnak: egyrészt az idős személyek arányát vizsgálják az egész lakosságot tekintve, másrészt az országok közötti eltéréseket elemzik.

Először ismertetik az utóbbi három évtizedben kialakult demográfiai képet Nyugat-Európában.

- A termékenység elég hosszú időre, úgy tűnik, megállt egy igen alacsony szinten. Az átlagos gyermekszám 1995-ben 1,43 volt, szemben az 1965-ös évi adattal, ami 2,72. A visszaesés után reprodukció egyharmaddal elmarad a generációk „helyettesítési szintjétől”.
- Az emberi élet átlagos időtartama meghosszabbodott.
- A bevándorlás, véleményünk szerint még marginális összetevője a lakosság korévenkénti összetételének.

A fentiekből arra a megállapításra jutottak, hogy ezek a tények egy felgyorsuló lakossági elöregedést vonnak maguk után, amely időszakos, de eltarthat 3–4 évtizedig, amíg a „baby-boom” generációk elérnek a nyugdíjkorba.

A következőkben az öregedés mérésének módszerét és annak fejlődését vezetik le napjainktól a jövő század közepéig, az Eurostat előreszámításait felhasználva. Az egyik eljárás szerint azzal mérik az öregedés előrehaladását, hogy mennyire növekedik meg a az átlagos kor a lakosság átlagéletkora fölött. A másik eljárás pedig az öregedés folyamatát a teljes átlagéletkor növekedésével fejezi ki. Ez két különböző öregedési mutató, amelyik a két különböző átlagkor összehasonlításából ered, bármilyen korcentrumra érvényes – jegyzi meg a tanulmány készítői.

Az elkövetkező évtizedekben, az Európai Unióban várható öregedési folyamatról a következőket nyilatkozzák a szerzők: a várható haladás az elért öregedési foktól, a demográfiai dinamika három tényezőjétől (termékenység, halandóság, nemzetközi vándorlás), valamint a II. világháború követő „baby-boom” nagyságától és a ’60-as évek közepétől bekövetkezett termékenység csökkenésétől függ.

Rámutatnak arra a hatásra, amelyet a lakossági elöregedés gyakorolna egyrészt az egészségügyi költségekre, másrészt a nyugdíjrendszerre. Így például kimutatják, hogy ha az

öregedés megfelel az Eurostat központi forgatókönyvének, akkor az egészségügyi rendszer egyensúlya csak úgy tartható fenn, ha 50%-kal emelik a befizetés arányát vagy a visszafizetéseket egyharmaddal csökkentik.

Sz. E.

HEUVELINE, P.: *The global and regional impact of mortality and fertility transitions, 1950–2000*. (A halandósági és termékenységi átmenet globális és regionális hatásai, 1950–2000.). *Population and Development Review*, 1999/4. 681–702. p.

Az utóbbi ötven esztendőben tapasztalt világméretű halandóság-csökkenés egyedülálló méretű az emberiség történetében. A század végén született kohorszok 18 évvel hosszabb életre számíthatnak, mint azok, akik a század közepén jöttek a világra. Más oldalról közelítve a halandóság csökkenésének hatását, a ma életben lévők egynegyede a halandóság csökkenésének köszönheti, hogy még ma is életben van. A termékenység csökkenése napjainkban ugyancsak jelentős mértékű, és gyorsabb, mint azt néhány évtizede még gondolni lehetett. E két tényező együttes hatása a világ népességnövekedésére gyakorlatilag kiegyensúlyozott, a népességcsökkenés felé mutató termékenység-csökkenést ellensúlyozza a továbbélési valószínűségek emelkedése.

Míg globális szinten a születések és a halálozások száma közelít az egyensúly felé, addig a regionális különbségek e téren jelentősek. A fejlett régiókban a népesség szaporodása lassulásának oka a mérsékelt halandóság-csökkenés és a baby-boom időszakához képest jelentős termékenység csökkenés. A fejlődő régiókban a halandóság jelentős javulása a népesség növekedésének jelentős tényezője a század második felében, s ez általában (két régió kivételével) nagyobb hatással volt a népesség számának változására, mint a termékenység későbbi csökkenése. Latin-Amerika és a Karibi szigetek régiójában a halandóság csökkenése korábban volt tapasztalható, mint a többi fejlődő régióban. Itt a születéskor várható átlagos élettartam már az ötvenes években 10 évvel magasabb volt, mint Afrika vagy Ázsia régióiban, így a század második felében a halandóság további csökkenésének hatása már korlátozottabb volt. Kína esetében az ismert termékenység-csökkenés mérsékelte a halandóság javulásából eredő hatásokat. A többi fejlődő régióban a népesség növekedése magasabb volt, mint amit a század közepi termékenységi és halandósági viszonyok fennmaradása esetén tapasztalnánk. E régiók között is jelentős különbségek vannak e téren, amire jó példa Fekete-Afrika, ahol a termékenység-csökkenés hatása még alig érzékelhető.

Meglepő, de az utóbbi ötven esztendő népességnövekedése nem alacsonyabb, mint ha az egész időszak alatt az ötvenes évek halandósági és termékenységi viszonyi érvényesültek volna az elmúlt fél évszázad alatt folyamatosan. A termékenység csökkenését ellensúlyozta a halandóság javulása, aminek következtében emelkedett a reprodukciós életkorba kerülők lélekszáma is. A jelenlegi termékenységsökkenésnek jelentősebb hatása lesz a jövőben, mivel az már a gyermekkorú népességet közel a felére csökkentette.

Általános kép, hogy a halandóság csökkenését követte a termékenység csökkenése, és ez a népesedési eredményében kétirányú folyamat kiegyensúlyozottabbá tette a népességnövekedést. A regionális különbségekből viszont az a következtetés tehető, hogy csak az a közös, hogy a halandóság csökkenését követi a termékenység csökkenése, azonban a jelenségek egymáshoz mért értéke és időzítése eltérő lehet.

A szerző fenti megállapításokat a század közepi népességek és a megélt termékenységi és halandósági viszonyok alapján számított scénáriók alapján tette.

M. Á.

SARDON, J. P.: *Les futurs de la mortalité*. (A halandóság jövője.) *Futuribles*, 1999/244. 47–54. p.

A szerző a halandóság jelenlegi változásait és jövőbeni tendenciáit vizsgálva megállapítja, hogy Franciaországban az utóbbi fél évszázad során jelentősen megnőtt a születéskor várható élettartam. Az 1996. évi adatok szerint a férfiaké 11 évvel 74,6 évre, a nőké 13 évvel 82 évre emelkedett. Ez a növekedés a 60 év felettiek elhalálozásának csökkenéséből ered. Jelenleg a 80 éveseknek kétszer akkora esélye van arra, hogy elérjék a 85 éves kort, mint a 60 éveseknek. Európa többi országában is hasonló tapasztalatokra jutottak, de a nemek között bizonyos eltérések mutatkoztak.

A cikk írója felvázolja azokat a tudományos eredményeket, amelyek hozzájárultak a járványos betegségek visszaszorításához, a szív- és érrendszeri betegségek gyógyításához és ezáltal a halandóság csökkenéséhez. A halandóság jövőjét illetően a különböző, sokszor ellentétes nézetekre hívja fel a figyelmet. Az egyik szerint az élettartam 85 év körül maximálódik, a másik szerint az élettartam az életfeltételek javulásától és az orvostudomány haladásától függően akár 120 évre is meghosszabbítható. Ezeket cáfolja az a vélemény, mely szerint a halálozás csökkenő tendenciája nem feltétlenül lineáris és nem vagyunk bebiztosítva a jövőben lehetséges regressziótól, illetve a haladás stagnálásától. Az érvek között szerepelnek pl. az új betegségek megjelenése, a járványos betegségek kiújulása, a környezeti ártalmak és az egészségtelen táplálkozás. Ezek a veszélyek sokszor észrevétlenül, egy bizonyos lappangó periódus után éreztetik hatásukat, és nagymértékű befolyással lehetnek a halandóságra. Az utóbbi 15 év folyamán megfigyelt elhalálozási tendenciák fényében a szerző szerint a jövő század végére a születéskor várható átlagos élettartam a férfiaknál 84,2 év és a nőknél 94,3 év lesz. A férfiak és a nők élettartama közötti különbség a 2050-re becsült 8,9 évről 2093-ra 7,1-re fog csökkenni.

Sz. E.

BAUMAN, K. J.: *Shifting family definitions: The effect of cohabitation and other non-family household relationships on measures of poverty*. (Változó család fogalom: Az együttélés és egyéb nem család jellegű háztartási kapcsolatok hatása a szegénység mérőszámaira.) *Demography*, 1999/3. 315–325. p.

A szegénységet jelenleg a vér szerinti rokonok összes jövedelmének a család nagyságától függő határértékkel való összevetésével mérik. Annak eldöntéséhez, hogy más, a háztartás tagjainak szélesebb körére kiterjedő egységgel számoljanak-e, azt kell mérlegelni, vajon így módon a szegénységnek jobban használható társadalmi mutatóját nyerjük-e. Az elemzés akkor tükrözi az egyes személyek jólétét, ha olyan csoportokra vonatkozik, amelynek tagjai egyformán részesednek a rendelkezésre álló forrásokból.

A nem család jellegű életformák kevésbé állandóak. Így az ilyen egységre is kiterjedő és adott időpontra vonatkozó szegénység-felmérési eredmény akár egyéves időszakra vonatkozóan is bizonytalanná válik. Ugyanakkor az életformák változatosabbá válásával egyre kevésbé állíthatjuk, hogy a családok olyan sajátos jellemzőkkel bírnak, ami

megkülönböztetné őket más együttélő csoportoktól a jövedelmek közös felhasználása tekintetében.

A szerző megállapításai az Egyesült Államokban 1990 és 1992 között végzett, közel 50 ezer fogyasztási egységre kiterjedő jövedelmi megfigyelés (SIPP), valamint az 1985. és 1998. évek népességnyelvántartási (CPS) adataira támaszkodnak.

Az együttélőkre kiterjesztett megfigyelési egység használatakor a szegények aránya az egész népességet tekintve csak kismértékben, 1–2 százalékponttal emelkedik. Egyes népességcsoportoknál ennél nagyobb a változás. Az egyszülős családoknál és a fiatal felnőtteknél 3–5 százalékponttal nő ily módon a szegények aránya. Más oldalról közelítve a kérdést, és a megfigyelési egység megváltoztatása által érintetteket vizsgálva már számottevő a különbség. A szegényeknek számító és valakivel együtt élőknek a felvett szélesebb megfigyelési egység szerint 56 százaléka már nem számítana szegénynek. Ha a szegénynek számítóknál a nem együttélő partnert is figyelembe vesszük, úgy 60 százalékuk már nem számítana szegénynek.

Az anyagi problémák (lakbér, közüzemi díjak fizetése, orvosi ellátás igénybevétele) jelentkezésének gyakoriságát vizsgálva az a megállapítás tehető, hogy ezek előfordulásának valószínűsége nagyobb, ha a háztartás jövedelmének jelentős része nem a háztartásfőtől származik. Különösen sebezhetőek azok a háztartások, ahol valamely együttélő személytől vagy a háztartásban élő nem családtagtól származik a jövedelem számottevő része. Más szóval ezek kevésbé megbízhatóan járulnak hozzá a kiadásokhoz, mint a házastársak: anyagi nehézség jelentkezése esetén a háztartásból való kivonulással menekülnek a szegénységtől.

A szerző végül is óvatosságra int a megfigyelési egység kiterjesztését illetően. A szegénység elleni programok – az adórendszert is ideértve – amúgy is a család szintjén állapítják meg a jogosultságot.

Sz. K.

BIBLARZ, T. J.-GOTTAINER, G.: Family structure and children's success: A comparison of widowed and divorced single-mother families. (Családstruktúra és a gyermekek boldogulása: özvegy és elvált anyák családjainak összehasonlítása.) Journal of Marriage and the Family, 2000/2. 533–547. p.

A XX. század első felében az egyszülős családok kialakulásának mechanizmusát az egyik szülő halála jelentette. Az '50-es évek második felétől az egyszülős (főleg anya-gyermek típusú) családok kialakulásának oka már elsősorban a szülők válása volt, s kezdett tömegessé válni az ilyen típusú családok kialakulása. E folyamat egybeesett a családi értékekről kialakuló vitával, az amerikai család „válságáról”, a hagyományos családtól eltérő formációk lehetséges negatív hatásairól szóló nézetek megjelenésével. Önkéntelenül felmerül a kérdés, vajon az egyszülős családok különböző típusai – a válással és az özvegyüléssel kialakult anya-gyermek típusú családok – egyformán hátrányos környezetet teremtenek-e a gyermek felneveléséhez.

A szerzők az anya-gyermek típusú családok körében vizsgálták a gyermekek teljesítményeinek hosszú távú alakulását, s hasonlították össze az elvált, illetve megözvegyült anyák gyermekeinek teljesítményeit. A vizsgálathoz az 1972–1996. évi Általános Társadalmi Felvételek (General Social Surveys) adatait használták fel. Megállapították, hogy az elvált anyák gyermekei nagyobb arányban nem fejezik be a középiskolát, kisebb az esélyük a felsőfokú tanulmányok megkezdésére, illetve a tanulmányok befejezésére, alacsonyabb státuszú foglalkozásokat választanak és általában elégedetlenebbek életükkel a felnőttkorban, mint a megözvegyült anyák gyermekei, vagy a

kétszülős családban felnőtt gyermekek. Ezt követően számos tényezőt hasonlítottak össze annak felfedezésére, hogy miben különböznek ezek a családok egymástól, ami a gyermekek teljesítményeinek eltéréséhez vezethet. Nem találtak jelentős különbséget a szülők iskolázottságában, a fizikai és mentális egészsége terén, vallásosságában, a családi értékekben és az életmódban, életstílusban és szociális viselkedés terén sem. Fenti azonosságok mellett mégis jelentős különbségek mutathatók ki az özvegy és elvált anyák között a társadalmi-gazdasági és jövedelmi helyzetükben az elvált anyák hátrányára.

E különbségek okainak feltárására több erőfeszítést tettek. Ezek során csak arra a következtetésre tudtak jutni, hogy a gyermeküket egyedül nevelő özvegy anyáknak az elváltakhoz képest előnyösebb társadalmi-gazdasági és jövedelmi helyzete a kollektív pozitív diszkrimináció eredménye, amely nagyobb társadalmi támogatottságban részesíti az özvegy anyákat, mint az elváltakat, s e tényezők vezetnek a gyermekek teljesítménybeni különbségeinek kialakulásához is. Szerzők megjegyzik, a kutatásokat e téren tovább kell folytatni, s ki kell terjeszteni más területekre is, mint például a szélesebb értelemben vett családtagok, a munkatársak, a közösség, az iskola, a kormányzati szervek szerepének feltárására.

M. Á.

STARRELS, M. E. – HOLM, K. E.: *Adolescents' plans for family formation: Is parental socialization important?* (A serdülőkorúak családalapítási tervei: fontos a szülői szocializáció?). *Journal of Marriage and the Family*, 2000/2. 416–429. p.

A családkutatások régóta foglalkoznak a generációk közötti viselkedésbeni azonosságok és azok okainak kérdéseivel. Újabban a kutatások erőteljesebben összpontosulnak az életciklussal összefüggő kérdések tanulmányozására, minthogy jelentős változások figyelhetők meg elsősorban a nők életpálya eseményeiben. Korunk újabb jelenségei a női iskolázottság jelentős emelkedése, a későbbi házasság és gyermekvállalás, a kisebb családok elterjedése, a gyermektelen családok nagyobb száma, a munkavállalás folyamatossága a házasságkötés és gyermekvállalás időszakban is, a válások gyakoriságának emelkedése, a nők sikerorientált fellépése a jövedelemszerzés és a munkahelyi teljesítmények színterén. Mindezen változások közepette sincs olyan kutatási eredmény, amely alapjaiban megkérdőjelezné az értékek és viselkedések generációk közötti átörökítését. Jelen tanulmányban a szerzők arra keresik a választ, hogy mennyiben térnek el a gyermekek házasságkötési és az első gyermek vállalására vonatkozó tervei szüleik terveitől.

A szerzők az 1980-as években végrehajtott Nemzeti Gyermekfelvétel egyes kérdéseinek újrafeldolgozásával kívántak néhány hipotézisükre választ kapni. (A felvétel mintegy 2000 11–16 éves gyermekre terjedt ki.) Azt vizsgálták, hogy a gyermekek kívánnak-e házasságot kötni 24 éves korukig, és akarják-e első gyermeküket eddig az életkorig.

A vizsgálat során megállapítást nyert, hogy van összefüggés az anyák és gyermekeik családalapítási tervei között. Ez az összefüggés a leánygyermekek körében kifejezettebb, mint a fiúk között, ahol csak a házasságkötés időzítésénél figyelhető meg az összefüggés. Ki kell emelni, hogy ahol az összefüggés kimutatható, ott is csak a tervek között áll fenn, a gyermeki tervek és szüleik cselekedetei között már nincs erős kapcsolat. Fentiekből azt a következtetést vonják le, hogy az anya-gyermek családterv azonosság nemek szerinti különbözősége az anya-gyermek kapcsolat nemek szerinti differenciáltságára vezethető vissza. Az anya-leánygyermek kapcsolat közelebbi, mélyebb kommunikációt megengedő, ezért hatékonyabb is az értékek átörökítésében. A szerzők abból a tényből, hogy a kapcsolat csak a szülő-gyermek családtervei között áll fenn, s már nem igaz a szülő cselekedetei és a

gyermek tervei összehasonlításában ugyancsak érdekes következtetéseket vonnak le. Szerintük ez arra utal, hogy a szülők terveiről és gyermeki elképzelésekről szóló verbális kommunikáció hatása erősebb, mint a szülő példájából nyert hatás.

A kutatás során kitértek annak vizsgálatára is, hogy a családon kívüli tényezőknek, így például a kortárs csoportoknak lehet-e szerepük a családi tervek alakulásában. A fiúgyermekek körében a kortárs csoportok hatása kifejezetten erős. Minél nagyobb a kapcsolódó kortárs csoport létszáma, a szerzők szerint annál nyitottabb szociálisan a gyermek, s nagyobb a korai házasság és gyermekvállalás valószínűsége. A lányok kortárs kapcsolataiban a fiúk csoportkapcsolataival szemben a barátnői kapcsolatok a dominánsak. Körükben a barátnővel kialakított kapcsolatban született közös vélemények befolyásolják a későbbi családi terveket.

M. Á.

DEMOGRÁFIAI FOLYÓIRATSZEMLE

DEMOGRAFIE

a Cseh Statisztikai Hivatal folyóirata

2000. No. 1.

TIRPÁK, M.–PILINSKÁ, V.: Szlovákia demográfiai fejlődése 1998-ban.

PETRÁKOVÁ, A.: Az Egészségügyi Világszervezet tevékenysége a Cseh Köztársaságban.

GREGURKOVÁ, M.–VANDASOVÁ, Z.–SKODOVÁ, Z.–MALÝ, M.–KUBÍNOVÁ, R.:

Egészség és környezet: A HELEN 98 kérdőíves felvétel eredményei.

KAMBERSKÁ, Z.–KOCOVAR, R.: Egészség és életmód: A cseh 1996. évi egészségállapot felvétel (HIS 96) eredményei.

CSÉMY, L.: Egészség és káros szenvedélyek: alkoholfogyasztási szokások a cseh felnőtt korú lakosság körében.

DZÚROVÁ, D.–DRAGOMICERCKÁ, E.: A Cseh Köztársaság lakosságának mentális egészsége.

RYCHTÁŘIKOVÁ, J.: Várható élettartam a súlyos egészségi problémákat nem tapasztaló népességben.

BRUTHÁRS, J.: Mennyibe kerül a cardiovascularis egészség?

AMROZOVÁ, M.: Mennyit költenek gondozásra az Egészségbiztosítás keretein belül a Cseh Köztársaságban.

KOSCHIN, F.: A pubertásban vagyunk vagy a menopausában?

PISTORA, L.: Próbanépszámlálás 1999-ben.

2000. No. 2.

GERLYLOVOVÁ, A.–HOLCÍK, J.: A várható élettartam és nemi különbségeinek alakulása a 20. században.

HAMPLOVÁ, D.: Egyedülálló fiatalok véleménye a házasságról és családról 1997-ben.

MANN, A. B.: A roma népesség korstruktúrájának különbözőségei Kelet-Szlovákiában.

ZEMAN, K.: Az abortuszellenes jogi szabályozás hatása a roma népesség reprodukciós magatartására 1966-1989 között.

- ANSARI, I. A.–NOONARI, M.–ILYAS, R.M.*: Az iszlám és a termékenység.
GILLINGER, A.–GILLINGEROVA, V.: A világhalandóság – ezen belül a szív és keringési rendszer betegségeinek halandósága a – tél végén.
SRB, V.: Felix Koschin kirándulása a népesedéspolitika területére.
KUCERA, M.: Sem pubertás, sem menopausa – inkább a körülmények krízise.
PISTORA, L.: A 2001. évi népszámlálás szimbóluma.
ZACKOVÁ, L.: Népszámlálás Franciaországban.
PFAUSEROVÁ, P.: Népszámlálás az Amerikai Egyesült Államokban.

DEMOGRAPHY

az Amerikai Népesedési Társaság folyóirata
2000. No. 1.

- MERLI, M. G.*: Társadalmi-gazdasági háttér és háborús haladóság a vietnami háború alatt.
CAMERON, L.: A lakóhely megválasztása az időskorú indonéziaiak körében: egy logit-elemzés.
LEWIS, S.K.–OPPENHEIMER, V. K.: Iskolai végzettség szerinti találkozások a házassági piacon: a nem-spanyol eredetű fehérek az Egyesült Államokban.
SAKAMOTO, A.–WU, H. H.–TZENG, J. M.: A faji különbségek jelentőségének csökkenése az amerikai férfiak körében a huszadik század második felében.
COSTA, D. L.: Az időskorúak körében a krónikus állapotok huszadik századi csökkenésének értelmezése.
HIMES, C. L.: Túlsúlyosság, betegség és funkcionális korlátozottság az időskorban.
JOYCE, T. J.–KAESTNER, R.–KORENMAN, S.: A további gyermekvállalás hatása a gyermek fejlődésére.
CLARK, S.: Fiú preferencia és a gyermekek nemi összetétele: bizonyítékok Indiából.
MERLI, M.–RAFTERY, A. E.: Alulszámláltak a születések a vidéki Kínában? A statisztikai számbavétel manipulálása, mint válasz a kínai népesedéspolitikára.
JASSO, G.–MASSEY, D. S.–ROSENZWEIG, M. R.–SMITH, J. P.: Az új bevándorlási próbafelvétel (NIS-P): eredmények és új megállapítások a bevándorlási engedélyek kibocsátásáról.

EUROPEAN JOURNAL OF POPULATION

az Európai Népesedési Társaság folyóirata
2000. No. 1.

- FELD, S.*: Az aktív népesség növekedése és bevándorlási hipotézisek Nyugat-Európában.
KEILMAN, N.–PHAM, D. Q.: Prediktív időszakok a korszpecifikus termékenységhöz.
HAMMEL, E. A.–GALLOWAY, P. R.: Strukturális és magatartásbeli változások a rövidtávú preventív ellenőrzésekben az Északnyugat-Balkánon a 18. és 19. században.

JOURNAL OF MARRIAGE AND THE FAMILY

az USA Családi Kapcsolatok Nemzeti Tanácsának folyóirata
2000. No. 1.

- ALLEN, K. R.*: Tudatos és befogadó család-tanulmányok.
SPREY, J.: Elméletalkotás a család-vizsgálatokban.

- PIMENTEL, E. E.*: Családi kapcsolatok a városi Kínában.
- TREAS, J.–GIESEN, D.*: Szexuális hűtlenség a házasság és együtt élő amerikaiak körében.
- HAHLWEG, K.–KAISER, A.–CHRISTENSEN, A.–FEHM-WOLFS-DORF, G.–GROTH, T.*: Párkapcsolatok konfliktusainak megfigyelésén és bevalláson alapuló mérése.
- MC GRAW, L. A.–ZVONKOVIC, A. M.–WALKER, A. J.*: Az erkölcsi kérdések feminista elemzése a munkahely- és család-kutatásban.
- SZINOVACZ, M. E.*: Változások a háztartási munkában a nyugdíjba menetel után.
- PRESSER, H. B.*: Változó munkavégzés és a házasság instabilitása.
- MANNING, W. D.–SMOCK, P. J.*: Folyamatos gyermeknevelés és a gyermekek anyagi támogatása.
- VENEZIANO, R. A.*: Az apai és anyai támogatás érzékelése.
- LUSTER, T.–BATES, L.–FITZGERALD, H.–VANDENBELT, M.–KEY, J. P.*: Az iskolai előkészítőbe járó gyermekek sikereit befolyásoló tényezők.
- FERGUSON, D. M.–WOODWARD, L. J.*: Tizenéves terhességek és lányok alacsony iskolai teljesítménye.
- WOODWARD, L.–FERGUSON, D. M.–BELSKY, J.*: A szülők válásának időzítése és a tizenévesek ragaszkodása szüleikhez.
- BARNES, G. M.–REIFMAN, A. S.–FARELL, M. P.–DINTCHEFF, B. A.*: A nevelés hatása a tizenévesek alkoholizálására.
- BROWN, A. C.–BRODY, G. H.–STONEMAN, Z.*: Vidéken élő fekete nők és a depresszió.
- HYMAN, B.*: A gyermekek szexuális kihasználásának gazdasági következményei a felnőtt lesbizkus nők számára.
- HAWORTH-HOEPPNER, S.*: A kultúra és a család szerepe az étkezési rendellenességek kialakulásában.
- STENBERG, S.-A.*: A szociális segélyeztettség öröklése.
- PYKE, K.*: Koreai és vietnami bevándorolt felnőtt gyermekek családi élete.

2000. No. 2.

- MILARDO, R. M.*: Fejlődő családelméletek.
- COONTZ, S.*: A családkutatók történelmi perspektívái.
- HUSTON, T. L.*: A házasság és más együttélési formák társadalom-ökológiája.
- GREENSTEIN, T. N.*: Gazdasági függőség, nem és családi munkamegosztás.
- GRZYWACZ, J. G.–MARKS, N. F.*: Család, munka, a kettő közötti vízváltató és ivási problémák a középkorúak körében.
- TIMMER, S. G.–VEROFF, J.*: Családi kötelékek és a válási folyamat megszakítása a nemrég házassult párok körében.
- LIU, C.*: A házasság szexuális élet elmélete.
- LA ROSSA, R.–JARET, C.–GADGIL, M.–WYNN, G. R.*: Az apai szerep változása a képregényekben szereplő családoknál.
- LIN, I.-F.*: Korrekte és felelős magatartás a gyermektámogatási kötelezettségében.
- LUKEMEYER, A.–MEYERS, M. K.–SMEEDING, T.*: Költséges gyermekek a szegény családokban.
- STARRELS, M. E.–HOLM, K. E.*: A serdülőkorúak családalapítási tervei: fontos a szülői szocializáció?
- MANLOVE, E. S.–MARINER, C.–PAPILLO, A. R.*: Tizenéves anyák első szülést követő termékenysége.
- KOWALESKI-JONES, L.*: Közösségi források és viselkedési problémák a többszörösen veszélyeztetett tizenévesek körében.

- TSENG, V.-FULIGNI, A. J.*: Szülő-gyermek nyelvhasználat és kapcsolat.
BREWSTER, K. L.-PADAVIC, I.: Változások a nemek ideológiájában, 1977–1996.
TRAPPE, H.-ROSENFELD, R. A.: Nemek között kereseti aránytalanságok a fiatalok között Németországban.
SWINFOED, S. P.-DE MARIS, A.-CERNKOVICH, S. A.-GIORNADO, P. C.: Fizikai fegyelmezés a gyermekkorban és erőszak a későbbi életkorban.
HRABA, J.-LORENZ, F. O.-PECHACOVA, Z.: Családi feszültségek a cseh átalakulás időszakában.
BIBLARZ, T. J.-GOTTAINER, G.: Családstruktúra és a gyermekek boldogulása.
ROSS, L. T.-HILL, E. M.: Az előrejelzésre alkalmatlan családi skála: megbízhatóság és érvényesség.

POPULATION

a Francia Nemzeti Népeségtudományi Intézet folyóirata
1999. No. 6.

- MUNOZ-PÉREZ, F.-PRIoux, F.*: Az 1965 óta házasságon kívül született gyermekek elismerése és legitimizálása. A szülők életkora és társadalmi eredete szerinti különbségek.
MARPSAT, M.: A behatárolt előny: a nők hajléktalanná válásának kisebb rizikója.
DE LA ROCHENBROCHARD, E.: A fiúk és leányok pubertáskora Franciaországban. Becslés a tizenévesek szexualitására vonatkozó adatfelvétel alapján.
SCHOUMAKER, B.: Az életszínvonal mutatószámai és a szegénység és termékenység közötti kapcsolat becslése: a dél-afrikai példa.
ROHRBASSER, J.-M.-VÉRON, J.: A Huygens testvérek és a „calcul des aages”: a „pari équitable” melletti érvek.
THIERRY, X.: Házasság előtti termékenység Spanyolországban.
MARPSAT, M.: A „felső-középosztálybeli” hajléktalanok.

2000. No. 1.

- MERLE, P.*: Az iskolarendszer demokratizálásának koncepciója: egy tipológia kialakítása és alkalmazása.
DURU-BELLAT, M.-KIEFFER, A.: Az oktatás demokratizálása Franciaországban: ellentmondások a kérdésben.
BINION, R.: Marianne otthon. Politikai forradalom és demokratikus átmenet Franciaországban és az Egyesült Államokban.
GUILMOTO, C.-SANDRON, F.: A migrációs hálózat belső dinamikája a fejlődő országokban.
LASSALLE, D.: A menedékhez való jog az Egyesült Királyságban: változások és kilátások az európai környezetben.
SOULIÉ, C.: A középiskolások társadalmi eredete Franciaországban: a teljesítmények mögött álló társadalmi tényezők vizsgálata.
MERLLIÉ, D.: A tanulók szüleinek társadalmi-foglalkozási adataira vonatkozó két adatforrás összehasonlítása.

POPULATION AND DEVELOPMENT REVIEW

az Amerikai Népesedési Tanács folyóirata

1999. No. 4.*BANTHIA, J.–DYSON, T.*: Himlő a 19. századi Indiában.*HEUVELINE, P.*: A termékenységi és halandósági átmenet globális és regionális hatásai, 1950–2000.*POTTER, J. E.*: A fogamzást-gátló túlhaladott rezsimek állhatatossága: Mexikó és Brazília esetei.*GOLDSTEIN, J. R.–SCHLAG, W.*: Hosszabb élet és népességnövekedés.*O'NEILL, B. C.–SCHERBOV, S.–LUTZ, W.*: A termékenységsökkenés időzítésének hosszú távú hatása a népesség nagyságára.*BROCKERHOFF, M.*: Városiasodás a fejlődő országokban: az előreszámítások és előrejelzések áttekintése.**2000. No. 1.***PREWITT, K.*: Az USA tízévenkénti népszámlálása: politikai kérdések és tudományos válaszok.*LEACH, M.–FAIRHEAD, J.*: Az erdőtenítés neo-malthusianus kihívásai Nyugat-Afrikában.*SZRETER, S.–GARRETT, E.*: Reprodukció, népesség-összetétel és gazdasági növekedés: családtervezés Angliában jóval a termékenységsökkenést megelőzően.*GREENE, M. E.–BIDDLECOM, A. E.*: Távol lévő és problematikus férfiak: a férfiak reprodukciós szerepei.*CALDWELL, J. C.*: Az afrikai AIDS-járvány újraértékelése.*LEE, R.*: Hosszú távú népesedési előrejelzések és az USA társadalombiztosítási rendszere.**POPULATION STUDIES**

a Londoni Közgazdasági Főiskola Népességvizsgáló Bizottságának folyóirata

2000. No. 1.*KRAVDAL, Q.*: Társadalmi egyenlőtlenségek a rák túlélésében.*BASU, A. M.*: Nemek a népesedési kutatásban: nem egyértelmű üzenetek az egészségpolitika számára.*BUMPASS, L.–LU, H-H.*: Az együttélési szokások és hatása a gyermek családjára az Egyesült Államokban.*MURPHY, M.*: Az együttélések értékelése Angliában, 1960–95.*ZHANG, W.*: A házasságok dinamikájának változása az átmeneti állapotban lévő kínai vidéki területeken: egy észak-kínai falu tanulmányozása.*SCOTT, S.–DUNCAN, C. J.*: A táplálkozás és a társadalmi osztálykülönbségek egymásra való hatása a termékenység és csecsemőhalandóság alakulásában egy iparosodás előtti népességben.*KNODEL, J.–FRIEDMAN, J.–ANH, T.–CUONG, B. T.*: A generációk közötti változások Vietnamban: családnagyság, nemi összetétel és a gyermekek elhelyezése.*KAUFMAN, C. E.*: A reprodukció szabályozása az apartheid alatt Dél-Afrikában.

ZEITSCHRIFT FÜR BEVÖLKERUNGSWISSENSCHAFT

a Német Szövetségi Népeségtudományi Intézet folyóirata

1999. No. 2.*DINKEL, R. H.–LUY, M.*: Természet vagy viselkedés?*GRÜNHEID, E.*: A jövedelemszerző tevékenység változása Németországban a demográfia szempontjából – az elmúlt időszakok történeti értékelése.*VOGEL, D.*: Illegális lakóhelyek Németországban – módszertani megfontolások az adatok gyűjtésében és felhasználásában.*SACKMANN, R.*: Belátható távolságban van a termékenységi krízis vége Kelet-Németországban?**1999. No. 3.***SCHWARZ, K.*: Visszatekintés a demográfiai forradalomra. Továbbélés és halandóság, gyermekszám, házasság, háztartások és családok, iskolázottsági szint és foglalkoztatottság Németországban a 20. században, s ahogy ez a népesedésszatisztikában tükröződik.*ROLOFF, J.*: A külföldi és német gyermekes házaspárok jövedelmi viszonyai Nyugat-Németországban, 1997.*HAHN, D.*: Ellenszegülés, individualizmus vagy önfejlődés? A sterilizációk számának emelkedése néhány új szövetségi államban, ennek tükröződése a médiákban és a nők motiváltsága.*RIPHAHN, R. T.*: Halandósági válság Kelet-Németországban és annak tükröződése a halálloki statisztikában.**1999. No. 4.***SCHULTZ, R.*: A halandóság és az egészségi viszonyok alakulása a Föld régióiban.*CARLSON, E.–HOEM, J. M.*: A kissúlyúak újszülöttkori túlélésének paradoxona a Cseh Köztársaságban.*LAUTERBACH, W.–LÜSCHER, K.*: Kik azok, akik az otthont későn hagyják el?*MÜLLER, R.–SOMMER, T.–TIMM, A.*: Együttélés vagy házasság?*LEVCHUK, N.*: Demográfiai válság Ukrajnában.